

*„Itt az Alföldön a föld mindenütt aranyat rejt magában,
csak le kell érte nyúlni és ki kell azt onnan bányászni. A szik is arany, a homok is arany.
A szik beleömlészi aranyát a búzaszemekbe, a homok a csillogó borba, a zamatos szőlőbe,
a mosolygós piros gyümölcsbe és úgy nyújtja azt
ennek a nemzetnek terített asztalára.” (Móra Ferenc)*

A HOMOK ÓRIÁSA

Emlékezés **KOCSIS PÁL** szőlőnemesítőre

(Kecskemét, 1984. december 1. – Budapest, 1967. február 24.)

Ha csak pillanatképekben vázoljuk fel Kocsis Pál életét, gazdagnak és küzdelmesnek mondhatjuk. Nehéz sorson ment keresztül, míg a kis növésű gyerekből a homok óriása lett. Ősei, felvidéki neves bognármesterek voltak, kocsikat, hintókat készítettek. Édesapja Kocsis Pál bognármester a Komárom megyei Kocs községből telepedett le Kecskemétre (Kocs-ból származik a 'kocsi' szó).

Kocson találták fel a bőrszíjjal felfüggesztett ún. „hintázó” kocsikat. Ilyen „hintázókocsi-készítőnek” hívta meg Kecskemét város vezetősége. A várostól házhelyet és szőlőnek való homoktalajú telket kapott. A Platthy utcában építette fel családi házát és műhelyét. Két fia és egy lánya született. Pál volt a legidősebb. Apja őt szemelte ki utódjának a bognármesterség folytatására. Igaz, fiai sokat bejártak a finom faforgáctól illatozó műhelyébe, de ez a szakma, őt és István öccsét egy cseppet sem érdekelte. Mindketten huncut, mozgékony gyerekek voltak és sokat rosszalkodtak. Beszereztek nyulakat, hozzá ketrecet. A nyulak nem voltak sokáig birtokukban, mert a szomszéd kutyák (egy daxli és egy kopó) mindet felfalták. Utána más foglalatosságot találtak ki. Apja szigorúan bevonta fiait mind a műhelymunkákba, mind a szőlőápolási és szüreti munkákba. A kis Palit még gyermekként a szőlő sem érdekelte.

TANULMÁNYAI

A tifusz betegségen is átesett gyermek, a kis növésű Pali, bár igen éles eszű fiúcska, gyenge tanuló az iskolában. Az elemi iskolában a játék érdekelte. Nem tanult és 1889-ben megbuktatták évisméltásra, még csak pótvizgázni sem engedték. Nem ért el kimagasló eredményeket, de kiváló tornász, tehetséges rajzoló, gyorsíró. Őt a történelem, a földrajz és a számtan érdekelte. Ezekből jeleskedett, a többi tárgyból szekundát kapott. Sokszor elkerülte az iskolát, reggel elindult oda, de hamarosan a mezőn és réten kötött ki. Szép szoprán hangjával kórusokban énekelt, felnőttként is. Gyermekkorában a temetéseken ezért valami kis pénzjutalmat kapott. A pénzért rajzlapokat, festékeket és ecsetet vásárolt. Kortársa és gyermekkori barátja volt a világhírű zeneszerző, Kodály

Zoltán, akivel felnőtt korában is többször találkozott. Az állandóan mozgó, minden felé érdeklődő, játékos kedvű fiúcska az iskolát, börtönnek tartotta. Apja ezért otthonról kitiltotta és lovas szekéren elküldte Pusztaszerre Kálmán Lajos nagybátyjához. Éppen ottlétekor leplezték le az Árpád-emléket elragadóan szép ünnep keretében. Nagybácsija még azon a nyáron augusztusban Budapestre is felvitte az Ezeréves Kiállítás (Millennium) megtekintésére. Végignézhette a Millenniumi Bandériumot, a rengeteg szép lovat, a parádés díszmagyar öltözékeket, a Feszty Árpád: Magyarok bejövele c. körképét, és Munkácsy Mihály: Ecce homo c. nagy festményét. Ez az óriási élménye sarkallta arra, hogy mégiscsak tanuljon tovább és beiratkozzon a gimnáziumba, ahol feltűnt a kezűgyessége. Nagyon szépen rajzolt. Ezt észrevette Pataky Imre kitűnő tanára és külön foglalkozott vele rajzkészségének tökéletesítésére. Művészi hajlamáról szép rajzai tanúskodnak. Történelmi arcképsorozatot a 13 aradi vértanút, Kossuth Lajos arcképét, Petőfi szobrát ceruzával rajzolta le. Ezt a sorozatot kibővítette osztálytársairól, tanáraitól készített képekkel. De tolla alá kerültek a történelmi személyek, lovak, kutyák, haldokló honvéd, szomszéd kisgyermek virággal képei is. Ezeket a Fadrusz-könyv lapjai őrzik. A gimnázium után rövid ideig otthon maradt, de apja tanácsára a Kecskeméthez tartozó Parasztfőiskolába iratkozott be, ahol a gazdasági akadémián (földműves iskolában) képezte magát. Itt 2 év alatt elsajátította a kisparaszti gazdálkodás módszereit. A disznóöléstől a kosárfonásig sok hasznos dolgot tanult. Az iskolából szervezett gazdaságlátogatás során eljutott Katonatelepre, a híres Mathiász János szőlőbirtokára. Ez a látogatás igen nagy élmény volt számára, rácsodálkozott a szőlőnemesítés érdekességére, a természet titkaira.

Az iskolát igazgatóként Hankovszky Zsigmond híres szőlész- és gyümölcsstermesztési, nemesítési szakember vezette. Apja kérésére a nyári szünidőkben ingyenes gyakorlatra mehetett igazgató úr birtokára. Nála tanulta meg a fajták ismeretét, a kertészkedés és a nemesítés apróbb fogásait, a homoki természetés módszereit, a homokra nemesítés és gépesítési törekvéseit. Élénken figyelt és jegyzetelte mindazt, amit foglalkoztatója mondott. Itt aztán mozgási igényét kielégíthette. Fára mászott, teheneket fejt, a városba tejet szállított csaci fogattal. Ügyesen és gyorsan bekapcsolódott Hankovszkyék gazdasági életébe és lassan kedvet kapott a szőlő és a gyümölcs termesztéséhez. Dúskálhatott a fajták özőnében, hiszen Hankovszky a világ minden részéről gyűjtött szőlő- és gyümölcsfajtákat. Megragadta őt Hankovszky speciális gondolkodása, a homoki kertészeti termesztési módszere, nemesítési és szaporítási munkája, innovatív gondolkodása. Nála tanulta meg a munka becsületét, a gyümölcs- és szőlőfajták felismerését (ampelográfiáját) levelükről, virágukról és termésükről. De megtanulta az új hibridek minősítését, törzskönyvezését is, a költségszámítást, az önköltségek csökkentését, a piaci igények ismeretének fontosságát, a gyümölcstárolást. A gyümölcstárolás mellett próbálgatta a szőlő tárolását, ámbár eredménytelenül. Ez kudarcot jelentett számára, mégis közelebb került kísérletei által az eredményesebb szőlőtároláshoz. Itt már bontogatta szárnyait, próbálgatta a szőlő keresztezéses nemesítését.

A gimnázium elvégzése után mindenáron festő akart lenni. Fialatos lendülettel megnövesztett hajjal és csokornyakkendővel gyakran látogatta a Révész Imre festőművész által Kecskeméten 1908-ban alapított szabad művésziskolát, aminek első igazgatója Iványi Grünwald Béla festőművész. Roppant élvezte ezt a művészi társaságot. Iskolája áldozata lett 1911. július 8-án a nagy kecskeméti földrengésnek. A diákok szétszéledtek, 24 évesen sorra megházasodtak. Kocsis Pál még nem nősült, aktívan folytatta művészeti tanulmányait Bornemissza Gézával (1884-1966) és Perlot Csaba Vilmostal (1880-1955) a nagybányai és

a kecskeméti művésztelepen tevékenykedő festőművészekkel együtt. Kecskeméten nevéhez és Bornemissza Gergelyhez fűződik a volt katolikus bérház oromfalára festett fresko, a „*hit, remény és szeretet*”. Innen festő barátaival Pestre került. Tagjai lettek az Ernst-féle Nagymező utcai Szabadiskola és Művészháznak. Tehetségének köszönhetően elnyerte az 500 koronás külföldi ösztöndíjat és felvették a párizsi Henrich Matisse Iskolába. Igen nagy kitüntetés volt számára a XX. század egyik legjelentősebb alakjához kijutni, festészetet tanulni. Társainak sikerült kikerülni Párizsba, akiknek ott a II. világháború idején be kellett vonulni katonának. Bornemissza Géza csak 1924-ben került vissza Magyarországra. Ezt Kocsis Pál megúsza. Lám-lám, Isten útjai kiszámíthatatlanok, mert neki az életbe más feladat jutott. Itthon festegetett még egy ideig. Ismertebb festményei közül való a *Csendélet gyertyával* és a *Táncoló fiúk*. Még fiatalon lehetősége volt utazgatni, világot járni. Öccse Göttingenben tanult, onnan Fehér Ipoly Kálmán (1842-1909) bencés szerzetes mellé került, majd Kolozsvárra meghívták tanársegédnek. Kocsis Pál, a talpraesett fiatalember elutazott Kolozsvárra, hogy meglátogassa István öccsét. Út közben megjárta Nagyváradot, ahol Ady Endrével együtt kávézott. De egy másik alkalommal Aradra is elkerült apjával fahordók vásárlásában segíteni. Ugyanis a filoxeravész miatt a homok felbecsült termőhelye lett a szőlőnek. Már nagy lendülettel elindult a homoki szőlőtelepítés és termesztés, de a vincelléreknek ehhez még nem volt elég felszerelésük, eszközük, a borkészítéshez fahordójuk. Ehhez apja összefogott jó barátjával, a Kecskemét mellet Miklóstelepen működő szakiskola igazgatójával, Pettenkoffer Sándorral. Délvidékről (Arad mellől) sok fahordót szereztek be és velük látták el a homoki szőlészeket. Ebben a hordóbeszerzésben minden érdekelt szakmailag és anyagilag is jól járt. Kocsis Pál hiába fogott lelkesen a művészi pályához. Édesapja hirtelen agyvérzést kapott, ezért kellett lemondania a párizsi ösztöndíjat és Kecskemétre hazautazni. Az egyedül maradt édesanyját segítette ebben a szomorú helyzetben. Nagy álmát nem tudta valóra váltani. De a sors lehetőséget adott neki tehetségének kibontakozásához egy másik csodaszép munkaterületen, a szőlőnemesítésben, és a „homok óriása” lett. A nem könnyű életútján persze kisebb-nagyobb vargabetűket járt be, örömmel, bánattal, kudarcokkal. Őt fiatal gyermekkorától kezdődően mindig kiváló mesterek tanították, alakították jellemét, ébresztették teremtő kíváncsiságát, ajtókat nyitottak részére a világ szemlélésére, megismerésére.

A SZŐLŐTERMESZTŐ

A homokot sokra értékelte és azt mondta, hogy: „*a homokból mindent ki lehet hozni, csak fajta kell hozzá, ami beleillik a tájba*”. A Bács- Kiskun Vármegye területének 80%-a homok. Ezen a vidéken élő ember itt találja fel magát, ő az, aki ezt a homokot ismeri, értékelni tudja, aki a széllel, a vízzel küzdve alkotó kedvet kap. 28 évesen, 1912. május 23-tól (*a vérvörös csütörtök napjától*) kezdve kiköltözik Katonatelepre (Úrrétre), ahol az apjától kapott 10 holdas Máté-féle szőlőbirtokot művelte. Ekkor már a nagyvilági tervei a homokra redukálódtak. Kedvelte a vadászatot, melynek során gazdag trófea gyűjteménye lett. 1913-ban feleségül veszi Benkő Juliannát. Hét gyermekük, három fiú és négy kislány születik, közülük egy gyermek sajnos meghal. Nehéz anyagi gondokkal küszködnek az I. világháború utáni gazdasági válságban. Ezt súlyosbítják a természeti csapások, a földrengés, a jégverés, a belvízkár. Sajnos felesége nagyon korán 1932-ben meghalt és a 6 gyermekkel

egyedül maradt a mély szegénységben. Olyan szegény volt, hogy feleségét is kölcsönből tudta eltemettetni. Itt jegyzem meg, hogy a református egyházban presbiter volt hosszú ideig éppúgy, mint Hankovszky Zsigmond. Ebben a beosztásában lelkesen tevékenykedett. Amikor megbetegedett, a következő levelet írta a Református egyházhoz:

„Nagytekintetű Egyháztanács!

Alulírott a legmélyebb alázattal bátorkodom a nagytekintetű egyháztanács elé azon alázatos kérésemet előterjeszteni, miszerint engem, mit 2 év óta teljesen munkaképtelent az egyházadó fizetése alól alázatosan felmenteni méltóztassék. Kérésemet azon alapra fektetem, hogy én a 2 szememre világtalan vagyok, és így teljesen munkaképtelen vagyok. Vőm és lányom pedig nem képesek annyit keresni, hogy e kötelezettségnek eleget tegyenek, mert még napi szükségleteinket sem képesek fedezni. E kérésemet még egyszer ismételve maradok a nagytekintetű tanács legalázatosabb szolgája.”

Nagy elkeseredésében egyszer csak „*rásütött a nap*”, mert a hatgyermekes apához 1935-ben feleségül ment a csinos és jó lelkű tanítónő, Héthelyi-Hettesheimi Ida. Vele eredményes, új és boldog élete kezdődött, a gyermekeket együtt tudták felnevelni és felesége segítette Kocsis Pál töretlen szárnyalását.

Elsőnek tanyaszomszédja, Hankóczy Zsiga oltotta belé a szőlő szeretetét. Idővel felnőttként megismerkedett a katonatelepi szomszédjaival, a világhírű „*szőlőbűvésszel*”, Mathiász Jánossal és a homoki kertészeti kultúra egyik megeremtőjével, Katona Zsigmond gyógyszerésszel. Mellettük egyre jobban fokozódott benne a szőlő iránti érdeklődése, szeretete. A szőlőültetvényeit a lehetőséghez mérten fejlesztette. Tökéletesítette Hankovszky Zsigmond által alkotott nyitó, takaró és kapáló ekét, valamint a fogatos permetezőgépet.

Ezekkel az eszközökkel könnyítette munkáját. De foglalkozott a homoki szőlőtermesztés korszerűsítéséhez szükséges új és ésszerű telepítési- és művelésmódokkal is. Nevéhez fűződik az alacsony művelésű tőkék átalakítása az ún. „*homoki kordonművelésre*”, az ún. *Berki-féle kordon művelésre*. A termő alapokat a talaj felszínétől 50-60 cm-es magasságra emelte kordonkarok kialakításával. E téren úttörő szerepet játszott, hiszen előtte homokon alig volt ilyen művelésű szőlő. A téli fagyveszély miatt a tőkétet még késő ősszel megmetszette, majd a törzseket és karokat óvatosan a föld felszínére húzta és földdel befedte. Ő nem használt takaráshoz sem szalmát, sem papírt, ami akkor divatos takaróanyag volt. Számára „*A természettel való küzdelemben mindig a sikertelenség mutatta meg az új utat.*” Gyűjtögette pénzét, s végül már 32 hold szőlőbirtokon gazdálkodott. A szőlősorok között gyümölcsfákat telepített. 1946-ban szőlőjét, hibridjeit, üvegházát elverte a jég súlyos károkat okozva. A több száz hibridjéből csak 30 maradt meg.

Az I. világháború utáni nehéz időközön élethivatása segítette át. Mások gondatlansága miatt állt a bíróság előtt, de végül ártatlansága bizonyosodott be. 1932-ben az ellene hozott árverési határozatot megsemmisítették. A II. világháborút követően 1951-ben a szörnyű politikai helyzetben kulákká nyilvánították, el akarták távolítani Katonatelepről a kísérleteiből. Egy szovjet tudós mentette meg. Birtokát 1952-ben átadta az államnak, a régi Mathiász teleppel összevonták, és mint Szőlészeti és Borászati Kutató Intézet működött tovább.

NEMESÍTÉSI TEVÉKENYSÉGE

A XIX. század végén megjelent filoxéra súlyos tragédiába sodorta a szőlőtermesztőket. Akkor a leggyorsabb menekülés volt a szőlőt homokra telepíteni, ami a magas kvarctartalma miatt nem volt ideális életter a filoxérának (*Daktulosphairae vitifoliae* FITCH.). Kocsis Pál már gyermekkorában ezekkel a problémákkal élt együtt. Amíg a filoxéra a hegyi szőlőket kipusztította, a homoki szőlők életben maradtak. Abban az időben az alföldi homokon nagyrészt szegény pásztorok éltek birkalegeltetésből. A tájat a szélhordta homokbuckák, azokon birkalegelők, nyárfasorok jellemezték. A homok szőlővel és gyümölcsrel történő hasznosítás kialakításában úttörő szerepet játszottak a Kecskemét környékén élő nagyszerű szakemberek, Hankovszky Zsigmond gyümölcsész, Katona Zsigmond gyógyszerész, Mathiász János szőlőnemesítő, Miklósvári Miklós Gyula borászati kormánybiztos és Weber Ede svájci tanító. A homok meghódításához, óriási és jelentős alapokat tettek le. Róluk írja Móra Ferenc „Ezek az emberek az ország új alapítói, új honfoglalói, értéket teremtő aranybányászok, kincset napfényrehozók, s a magyar nemzet hálóját érdemlik meg, mert a mezőgazdasági kultúrájának előőrsei, úttörői, hősei.” Évről évre, ahol korábban birkák legelésztek, szőlőskertek alakultak ki.

Miután személyesen megismerkedett Mathiász János világhírű szőlőnemesítővel, a 'szőlőbűvessel', 1915/1916 évtől hozzá ment dolgozni, tanulni, munkáját segíteni és mellette 10 éven át részt vett az új hibridek előállításán. Ügyes kézzel kasztrált, nemesített. Közben ismerkedett a szőlőnemesítés fortélyeival, Mesterétől ellette és megtanulta az apróbb fogásokat. Vizsgálta hibridjeinek természetési értékeit. Mathiász Jánossal összebarátkozott, egymással kicserélték szakmai véleményüket. Párhuzamosan saját szőlőjében maga is készített hibrideket. Ehhez a munkához már voltak alapjai, szakmai ismeretei, amiket még diákként Hankovszky Zsigmond mellett szerzett. Így aztán a festészet helyett a szőlőnemesítésben bontakoztatta ki tehetségét. Mathiász János 77 éves, Kocsis Pál pedig 31 éves. Ahhoz, hogy a homoki szőlőtermesztés fejlődjön, a homokon addig elterjedt ősi, főként a pontuszi (*pontica*), nagy termést hozó, de gyenge minőségű borokat adó ősi szőlőfajtákat, többek között pl. az Ezerjót, a Kadarkát, a Kövidinkát, a Piros szlankát, a Pozsonyi fehérét, a Mézes fehérét, stb. kellett feljavítani. Ennek hatékony módszerét, a keresztezéses szőlőnemesítést alkalmazta. Kocsis Pál előtt Mathiász János bebizonyította, hogy a keresztezéses nemesítés alkalmas a tulajdonságok megváltoztatásához, kombinálásához, a pozitív karakterek nyeréséhez. Többször nyomatékkal említették, hogy nincsen homokon született, homokra való fajtánk. Mert annak a fajtának, ami itt született mélyre futó, vízkutató gyökereik vannak és elbírák a homok mostohaságát a szárazságot, a forróságot. Ebből adódott nemesítési célja: a helyi szőlőfajták javítása, korán és bőven termő, szállítóképes, betegségekkel szemben ellenálló új hibridek előállítása. Nemesítéssel kívánta a homoki fajták hibáit nyesegetni, azért, hogy a homoki szőlőtermesztés aranybányája legyen az ott élőknek. Tehát a kunsági homokon leromlott fajták feljavítása volt a célja, mondta: „*a jónál jobbat akarok*”. Csemege és borszőlőfajtákat nemesített, amiket a SZBKI Pécsi és Miklóstelep kísérleti területein vizsgáltak.

A Kadarkát és még a többi a balkáni úton hozzánk került és a homoki természetben jól szereplő fajtákat, a nyugatról származó, továbbá a Mathiász János által nemesített fajtákkal keresztezte (1. táblázat). Ez nagy előrelépés volt a szőlőnemesítésben. A szülőpárokat mindig nagy gondossággal, a fajták előzetes megismerése alapján állította össze. Pl. a Glória Hungariae és a Kocsis Irma előállításához felhasználta Mathiász János által nemesített Ezeréves Magyarország emléke fajtát.

1. táblázat. Kocsis Pál keresztezési kombinációi és az értékeesebb szőlőhibridek

Anyafajta	Apafajta	Kiemelt hibridek
<i>borszőlők</i>		
Hárslevelű	Mathiász Jánosné muskotály	Apponyi Albert, Battyány Lajos, Biczó Bálint emléke, Biczó Egon, Damjanich, Fehér hárs, Garibaldi, Hegedűs Sándor emléke, Hungária, Ida, Kocsis Sándor, Ötfürtű, Petőfi Sándor, Szent István, Szent László, Szilágyi Erzsébet, Zöldfürtű
Kadarka	Mathiász Jánosné muskotály	Bernáth János, Csaba szőlő, Fekete gyémántok, Fekete muskotály, Réthy Laci bácsi emléke, Utassy Béla,
Kövidinka	Mathiász Jánosné muskotály	Ez is jó, Én Kövidinkám, Faddy Zsiga dinka, Kincsem, Lesz még hazám, Mackensen, Zsitvay dinka
Pozsonyi fehér	Csaba gyöngye	Irsai Olivér , Szegedi zöld
	Hosszú nyelű	Kecskeméti íz, Kecskeméti rizling, Zsigmond Ferenc
Medoc noir	Bernáth János	Barra bora, Fekete szem, Szent Imre
	Kadarka	Bori bora, Kabala, Töszöm fő
	Utassy Béla	Barra Kata
	Buzin kék	Üstökös
<i>csemegezőlők</i>		
Cegléd szépe	Mathiász Jánosné muskotály	Nyugalom, Szép piros
Rosa menna di Vacca	Mathiász Jánosné muskotály	Angyal Dezső, Attila , Bethlen, Hindenburg, Iván, Tisza
Ezeréves Magyarország emléke	Thallóczy Lajos muskotály	Gloria Hungariae , Kocsis Irma , Kocsis Borcsa
	Cegléd szépe	Kerek szépe
Szőlőskertek királynője muskotály	Kadarka	Szőlőskertek fekete királya

Célja még a tenyésző lerövidítése, azaz a koraiság fokozása azért, hogy a magyar étkezési szőlő elsőként jelenjen meg a világpiacon. Őszintén gondolta, hogy az emberiség érdekében folytatni kell a szőlőnemesítést ott, ahol Mathiász abbahagyta. Álma volt hazáját és népét boldoggá tenni. Mathiász János 1921-ben meghalt, és valóban önállóan folytatta a félbe maradt szőlőnemesítést, a visszahagyott fajták értékelését és szaporítását. Az első saját keresztezéseit 1919-ben kezdte, amikhez nagy gondossággal, fajtaismerettel választotta ki a keresztezési partnereket. Előtte évekig tanulmányozta a hazai, homoki fajtákat. Ehhez nemesítési alapanyagát 3000 európai és amerikai

fajtákból és Mathiász János által nemesített, közel 300 fajtájából állította össze. Több mint 15000 keresztezést végzett. A magoncok ezreit figyelte, szelektálta. Főként a Kadarka fajtát vonta be a keresztezéseihez azért, mert tapasztalata alapján ennek a fajtának edzettsége kiváló a homokon és a szárazságot is jól bírja. Bár Mathiász nem ajánlotta neki a Kadarkát szülőnek (keresztezési partnernek), lebeszélte róla, mert nem tartotta értékes fajtának, azt mondta neki: „ne vergődj fiam a Kadarkával, sosem lesz abból jó bor itt a homokon.” Mégis első keresztezései bevonata, és ebből kapta az első sikeres, Bernáth János (Kadarka x Mathiász Jánosné muskotály) nevű hibridet. Ezzel a fajtájával 1922-ben Budapesten első díjat nyert szülővárosának nagy meglepetésére. Ez a siker nagy bizalmat adott neki a jövő keresztezéseit illetően. Ugyanis a Mathiász telepen észlelte Mathiász János olykori sikertelenségét, amikor a Chasselas fajtákból származó hibrideket tömegesen selejtezte, mert azok a homokon nehezen gyökeresedtek, életképtelenek lettek. A magoncok közül értékeik alapján közel 300 hibridet emelt ki, 70 maradt fenn és terjedt a köztermesztésben. Kecskeméten (Katonatelepen) a fajtagyűjteményben a kutatók még napjainkban is megfigyelés alatt tartanak sok, tőle származó gyűjteményes hibridet. Nagy teherbírással, olykor ember feletti erővel, mindenféle állami támogatás és segítség nélkül, végezte a szőlőnemesítést. Alkotómunkájának titka az őstehetése, ösztönössége és az élettapasztalata.

Az 1940-es évekig ugyan szegénységben, de békésen, boldogan dolgozott, és munkájában megtalálta számításait. Azonban a II. világháború idején 1944-ben a harcok elől kiűrtési parancsra, Budapestre (Budára) menekült családjával felségének rokonaihoz. Miután Budapest felszabadult, visszatértek Kecskemétre egy olyan kocsival, ami a harcban szétesett, amit renoválni kellett. Lovak nélkül jöttek, mert azokat már rég megette az éhező lakosság. Maguk húzták-tolták a megmaradt holmikkal megrakott kocsijukat Budapesttől egészen hazáig. Megérkezésükkor kiűrtett ház, üres pince fogadta őket. Mindenük odaveszett, mindenüket kirabolták, még a nemesítési jegyzeteket, törzskönyveket is. Nemesítői munkájából igen kevés adat maradt fenn. A semmiből kellett újrakezdeni. A háború után megnyílt a határ és egy régi tisztelője Procsenko elvtárs eljött hozzá Szovjetunióból, hogy megismerje a híres szőlőnemesítőt. Egész héten át nála maradt és járták a fajták sorait, kézzel-lábbal magyaráztak egymásnak. Főleg az Irsai Olivér érdekelte a vendéget, aki kérte a szaporítóanyagot, amit 4 éven keresztül szállították ki Szovjetunióba a jóvátételi szerződés értelmében.

Magoncnevelés, a magoncok korai termőre fordítása

A hibridmagokat ládába, 10-15 cm-es sortávolságra és 2-3 cm mélyen vetette el, s még szikleveles állapotban ültette üvegházba 25 cm x 10 cm távolságra. A magoncok hajtásait huzal mellett nevelte. A hajtások őszre elérték a 2,5 – 3 m hosszúságot. Egyszer üvegházában nagy gyökértömegű magoncot kiültetett, és 10 nap után közel 5 m-es volt a hajtáshossz. Ekkor áthívta János bátyját (Mathiász Jánost), aki megállt a gang bejáratánál és kérdezte, hát ezt, hogy csinálták? Válasz: nagy tenyészterületre kell a magoncot ültetni és akkor nő. „*A természet fejlődésében érvényesül akaratunk.*”, válaszolta.

Általában a szőlőmagoncok sok év után fordulnak termőre, így későn látja a nemesítő az eredményeket, milyen és mennyi a termés. Mivel nem akart évekig várni a termésre, egyszerű kétféle módszert talált ki a magoncok korai termőhozáshoz. Módszereivel már a 2. évben termettek magoncai. Módszerei:

1. Az egyéves magonc vesszőinek felső érett részéről szed csapvesszőket és azokat idős termő tőkék gyökérnyakába vagy vesszőjébe oltja. Az öreg tőkének már jelentős gyökértömege van, ami miatt a ráoltott csapok hajtásain már 2. évben megjelenik a termés.
2. A magoncokat miután kiültette a szabadföldbe, vesszőit 30-40 cm mélyen vízszintesen egy vagy több szakaszban bujtotta le (**un. vénítő eljárás**). Az egyszakaszos bujtásnál egy kétrügyes vesszőrész marad a föld felszíne felett, a többszakaszos bujtásnál több kétrügyes vesszőrész kerül felszínre. Ennél a módszernél is korán megjelent a termés. Akkor is korán termőre fordultak magoncai, amikor a magonc hosszú vesszőjét a magonc alá, saját gödrébe körbe betekerte, és csak annak felső kétrügyes részét hagyta a talaj felszíne felett.

Egész életében a nemesítést minden állami vagy egyéb támogatás nélkül küzdelmesen végezte. Sohasem a sikerek, hanem a ma tennivalói és a holnapi feladatok foglalkoztatták. Többször abba a helyzetbe került, hogy anyagi nehézségei miatt abba kell hagynia a nemesítést. Sokszor a fejére tette hatalmas tenyerét, amikor átfutott fején a sok gond, bánat. Ha mérges hangulatában volt, mindenkinek ezt mondta: a Krisztus pofozzon meg! Mégis nagyszerű eredményei születtek. 1920-1964 között 40 kiállításon vett részt szőlőfajtáival, ahol 22 aranyérmet, 13 ezüstérmet és 21 díszoklevelet kapott.

Alkotó műhelyének titka: ösztönösség, őstehetség, tapasztalat. Vigasztalva magát mondta: *„Én mint parasztfestő, ábrándok közt csendes családi békességben élve, megtaláltam a szőlészetben azt a művészi formát, ahol sem kritika, sem irigység nem háborgatott.”*

Munkája során kívánta, hogy a szőlő, mint orvosság, mint egészséges táplálék fogyjon el, és mint tisztán kedvelt, palackozott must. Nem berúgott emberekre van szükség. Ezért is figyelmét a csemegeaszóló fajták nemesítésére fordította. Munkájában mindig szívós és állhatatos maradt. Szerette a nála dolgozó szegény, ám szorgalmas embereket. Ezért adott ilyen nevet az egyik fajtájának: Szegény ember szőlője. A keresztezéses nemesítéssel kapcsolatos észrevételeit az alábbiak szerint foglalta össze:

- Közelíteni kell a szülők virágzásának idejét, amennyiben virágzási idejük eltér egymástól. Az anyanövény virágzását késői nyitással lehet késleltetni. Az apanövény virágzását úgy lehet siettetni, hogy a termő hajtást, amin a virágzat fejlődik, a talaj közelébe kell lehajlítani, mert ott melegebb van (ez alacsony művelésű tőkékre vonatkozik).
- Beporzás előtt a kasztrált fürtöket 18-20 °C-os vízzel érdemes permetezni azért, hogy az átszítált virágpor (hímpor) jobban ragadjon a bibére.
- Törzskönyvezni kell azt a tőkét, ahol a keresztezés zajlik.
- Meg kell várni, amíg a hibridfürtök megérnek, és azokat függesztve érdemes tárolni a téli időszakra, amikor belőlük kiszedi a magokat.
- A szőlőnemesítés figyelmet, türelmet és szorgalmat igényel.
- A munka eredménye csak hosszú idő múltán jön elő.
- Több száz hibrid közül csak 1-2 lesz életképes fajta.
- Az elemi csapások, kártevők veszélyeztetik a növénynemesítést.
- A gyümölcsök nemesítésével szemben a szőlőnemesítés előnye, hogy egyszerre sok magot nyer a nemesítő egy jól sikerült hibridfürtből.

NEMESÍTÉSI SIKEREI: A FAJTÁK

Kocsis Pál több mint 50 éves (1915-1967) szőlőnemesítői tevékenysége alatt több ezer magoncot készített, közülük 149 hibridet emelt ki és tartott érdemesnek további vizsgálatra.

Ebből 131 szőlő hibridnek fajtanevet adott (1. táblázat). Leírásuk Illés Sándor: Homok óriása c. könyv második felében található, ami Fürti Józsefnek, Kocsis Pál hajdani gyakornokának tollából született meg.

Fajtáit **történelmi személyekről**: Attila, Egri nők, Garibaldi, Névtelen hősök emléke, II. Rákóczi Ferenc, Szilágyi Erzsébet, a **szentekről**: Szent István, Szent Imre, Szent László, a **barátairól**: Bernáth János, Garzó Sándor, Irsai Olivér, Kodály Zoltán, Kada Elek emléke, Weber Ede emléke, a **családtagjairól**: Benkő Júlianna, Ida, Kocsis Borcsa, Kocsis Irma, Kocsis István emléke, Kocsis Pálné, vagy éppen **szellemességével**: Szegény ember szőlője, Sofőrette szőlő vagy a **hazaszeretetét** kifejező: Gloria Hungariae, Úrréti, Lesz még hazám, Balaton kincse nevezte el. A **szőlő szeretetét**, hozzá való ragaszkodását kifejező nevei: Kincsem, az Én Kövidinkám, Kabala, Kocsis kedvence, Kocsis zamatos, Nyugalom, Rátalált, Régi vág, Találtam, Töszöm fő stb. A nevekből kicseng Kocsis Pál gazdag fantáziája, népiessége (1. táblázat). Egyszer eljött hozzá Kodály Zoltán feleségével, Emma asszonnal. Kodály Zoltánnal már régebből ismerték egymást, hiszen mindketten Kecskemét szülőttei voltak. Kocsis Pál rendszeresen feljárt Budapestre, hangversenyeire. Kodály Zoltán lenyűgözve nézte a csodákat, a szőlőhibrideket. Ha szeretne fajtát magáról elnevezni -kérdezte Kocsis Pál-, akkor válasszon ki egyet, ami szívének kedveltje. Az a hibrid fogja nevét megkapni. A legnagyobb fürtút és nagy bogyójút ajánlotta neki. Ő azonban ezt szerényen elhárította azzal, hogy ez nagyon kiabál és egy kisebb fürtút, bogyójút és muskotályos ízű választott. Ez jó lesz, ez olyan, mint egy halk melódia. Annak neve lett „Kodály Zoltán”.

Általa kiemelt és értékesnek tartott hibridek közülük 4 fajta: Attila, Gloria Hungariae, **Irsai Olivér**, Kocsis Irma kapott állami minősítést, melyek a Nemzeti Fajtajegyzék listáját gazdagították. Mindegyik hibridjének teljesítménye jóval felülmúlta az addig köztermesztésben lévő homoki fajtákét. Mind a négy minősített hibrid csemegezőlőként indult. Termesztés közben kiderült, hogy az Irsai Olivér és a Kocsis Irma bornak is kiváló. Napjainkban termésükből a borvidékeink borászai igen finom borokat készítenek. Sőt az Irsai Olivér terméséből csodálatos illatú és ízű szőlő- és törkölypálinka készíthető. Fogyasztók kedvelt és kapós itala.

Kocsis Pál fajtáinak rövid jellemzése

Bernáth János (Kadarka x Mathiász Jánosné muskotály) fajtája 1917-ben született. 1922-ben aranyérmert nyert Budapesten, a Nemzetközi Kiállításon. A hibridnek eredetileg Mathiász János nevét szerette volna adni. A névadó ünnepre meghívta az általa igen tisztelt tanító mesterét, Mathiász János urat, aki a szíves meghívás ellenére nem jelent meg. Így a fajtát a jelen lévő, Katonatelep akkori állomásfőnökről, Bernáth Jánosról nevezte el. A hibrid a későbbiekben nem volt jelentős a termesztésben, bár vegyes ültetvényekben még ma is megtalálható.

Attila 1917-ben keresztezte (Rosa menna di vacca x Mathiász Jánosné muskotály) és 1963-ban kapott állami minősítést. Szeptember közepén érő, muskotályos ízű, szép megjelenésű és bőtermő csemegezőlő-fajta. Házi kertekben termesztik, ahol szép lugasokat alakítanak ki tőkéből. Fürtjei jól tárolhatóak. Ma már csak házi kerti fajta.

Az 1929-ben az Ezeréves Magyarország emléke és a Thallóczy Lajos keresztezésből származó hibridek közül két, államilag minősített fajta született: a Glória Hungariae és a Kocsis Irma.

Gloria Hungariae csemegezőlő-fajta az első nagy nemesítői siker. 1929-ben keresztezte és 1959-ben kapott állami elismerést. Tőkéje életerős, laza lombsátrú, nagy fürtű és nagy bogyójú, finom ízű

szőlője nagy érdeklődést váltott ki a fogyasztók és a gyümölcskereskedők körében. Bőtermő. Korán fordul termőre. Vesszőit jól beérleli. Nevét először lányáról Kocsis Katinak szerette volna elnevezni, de ezt a Minisztérium nem engedélyezte. Azt kérték, hogy a neve utaljon Magyarországra. Ezért lett a neve Gloria Hungariae. Ezzel a fajtával az Afuz Ali fajtát szerette volna leváltani a korai érése, tetszetős megjelenése miatt. Nagyüzemi terjedésének azonban gátat vetett a bogypérgésre való hajlama és a vastag héja. A fajtára a lengyelek is felfigyeltek. A HASKO agrodniczorolnicze c. lapban (1958. Nr. 11, 407-409 p.) jelent meg a cikk Kocsis Pálról és a Gloria Hungariae fajtáról, De E.S. Komarowa (1956): Nowyje wengierskie sorta winograda címmel a Vinodjelije i winogradarstwo SSSR. 1956. Nr.7 lapban szintén írt Kocsis Pál új fajtáiról. Ugyancsak cikk jelent meg, Nyékes István (1948) cikke a Magyar Bor és Gyümölcs 1948. Nr. 1 és 2. számban. A fajta minősítését már sajnos visszavonta a Fajtaaminósító Tanács. Napjainkban a házi kertek fajtajaként maradt meg.

Kocsis Irma a nemesítő másik lányáról, Irmáról kapta a nevét. Kettős hasznosítású fajta, csemegének és bornak is kiváló. 1929-ben keresztezte és 1958-ban kapott állami elismerést, ami mára már nem érvényes. Ahogy saját maga jellemzi: „*sarkantyúja van s a bajusza a vessző derekán áll*”. Talán a fagyérzékenysége miatt vonult vissza a termesztésből. Több gyermekéről is nevezett el hibrideket, de azok nem kerültek a Nemzeti Fajtajegyzék listájára (pl. Kocsis Borcsa, Kocsis István, Kocsis Sándor, Kocsis Zsuzsa).

Irsai Olivér 1930-ban (Pozsonyi fehér x Csaba gyöngye) keresztezte és csak 1959. 05. 20.-án kapott állami minősítést. Kocsis Pál legsikeresebb fajtája. Korán, már augusztus közepén érő csemegeszőlőként ismerték el. A homokot jól bíró fajta. Ma már főként borszőlőnek termesztik. E fajta kapcsán felfigyeltek Kocsis Pál nagyszerű nemesítői tevékenységére. A fajta homokon is eredményesen termesztethető, korán érő, nagyon finom muskotályos ízű, termése finom, könnyed borok készítéséhez alkalmas. A fajtának hálaiból egy Rőszkén élő borkereskedő, Irsai Olivér nevét adományozta. Ő volt az, aki inséges időben megvásárolta tőle a finom muskotályos Irsai fajta borát. A volt Szovjetunióban is termesztésbe vonták és a rövid vegetációja miatt a Don környékén a szőlőtermesztés határát 100 km-re Északra tudták kiterjeszteni. A Krím félszigeten nagyon elterjedt Aranylő korai néven. Az Irsai Olivér fajta állományából Fűri József munkatársaival együtt szelektálta ki a K.11-es számú klónt, ami 1984. 05. 20.-án kapott állami minősítést. Ma már csak a klónját szaporítják. Kocsis Pál maga így mutatja be ezt a fajtáját:

„Igen nyúlánk, kacstalan, vesszőzete pozsonyiszerű, levelei világoszöldek, firtje nagy, laza, aranysárga bogyói közepesek, aranysárga színe messziről kéri a tőkéről. Korai csemegeszőlő, de bornak is kiváló. Rendkívül erős muskotályos van. Érik július közepén, a szállítást jól bírja, sárga színnel jelzi érettségét. Bogyói nem repednek, mint a Csaba gyöngye fajtáé, igen kiváló fajta.”

Említésre méltó még a Kocsis Pál szilvájának (syn.: U-1, Katonatelepi 1, Jubileumi szilváni). Értékes, különlegesen finom, kimondottan minőségi bort adó fajtajelölt. Nemesítési utóda, Szegedi Sándor karolta fel. Tökéje igen erőteljesen növekvő, bogyóiban sok cukor (22-23, olykor 30 Mm^o) és finom sav képződik. Bora tüzes, fűszeres, harmonikus, és magas savtartalmú, minőségi bor. A bogyók rothadékonnyak, ami miatt ez a hibrid nem kapott állami minősítést.

Az államilag nem minősített hibridjeit Katonatelepen a fajtagyűjteményben őrzik. Sajnos a gyűjtemény többszöri áttelepítése, felújítása során több hibridje megsemmisült.

Volt neki egy un. *Sőfőrette* szőlőfajtája is. Ennek története a következő. Erdei Ferenc a sofőrjével járt nála, megtekintette telepét és benne a kísérleteit. Az egyik tőkén nagyon szép két hibridfürt

fejlődött. Megcsodálták, de még nem ízlelték, mert teljes éréseig még pár nap kellett. Tovább sétáltak. Mire visszafelé mentek, ezek a fűrtök a tőkéről eltűntek. Kérdezte: ki járt itt? Erdei sofőrje mondta, senki más, én ettem meg mindkettőt. Pedig három éven át munkálkodtam ezekkel a hibridfűrtökkel, válaszolta neki. Aztán Kocsis Pál feltalálta magát. No, akkor fiam váljék egészségére, de addig nem mehetsz el, amíg a fűrtökben lévő magokat vissza nem adod! Így lett ezekből felnevelt magoncok egyikének neve *Sofőrette* vagy *Sofőrszőlő*. Ágált földművelésügyi miniszternél, hogy már 82 éves és még két értékes fajtája: a *Sőfőr szőlő* és a *Kodály Zoltán* nevű hibridjét még nem ismerték el, pedig ő azokat értékesnek tartja. A mai napig nem elismert hibridek.

HIBRIDJEINEK SZAPORÍTÁSA

A nemesítőnek fontos ismerni a szőlő szaporítási módjait, amelyekkel az új hibridjeit gyorsan, rövid idő alatt szaporítani tudja. Saját telepén szőlőiskolát tartott fenn, ahol fajtáiból készített szaporítóanyagot. Mivel korában még nem ismerték a biotechnológiai módszereket (mikroszaporítást, szövettenyésztést), saját ötleteire kényszerült a szaporítási módok kidolgozásában. A Földművelésügyi Minisztérium engedélyével szőlőszaporító telepet rendezett be, és Európa minden részébe szállított szaporítóanyagot. Fajtái iránt nagy volt az érdeklődés hazánkban, de külföldön is.

Legtöbb szőlőjét oltotta, mert az oltással hatékonyan fel tudta szaporítani hibridjeit. Nála jól bevált módszerek a tavaszi oltás tőkenyakba, és a ladás hajtás. Többször az öreg tőkékbe oltotta új hibridjeit, mert így korán megmutatták terméseiket. Pl. a Glória Hungariae fajtáját Szerémi zöld, Kadarka és Piros szlanka tőkékbe oltotta. Mindhárom fajta jó alanynak bizonyult. De nála a homokon alanynak jól bevált még a Kövidinka és a *V. riparia x V. rupestris* 101/14.

Exportra is készített szaporítóanyagot. Fajtái előtt az ország kapui is megnyíltak. Szovjetunióba a jóvátételi vásárlás jegyében több ezer vesszőt szállítottak pl. a Glória Hungariae fajtából. De az Irsai Olivér fajta szaporítóanyagát 1946-49 között 4 éven keresztül (közel 400 000 vesszőt) szállítottak ki Szovjetunióba, a Volga mentén létesítendő új szőlőültetvényekhez. Ott a fajtát Zolotisztüij rannij (=Aranyló korai) néven forgalmazták. Budapesten 1958-ban rendeztek Szőlészeti Kongresszust, amin a szovjet küldöttek arról számoltak be, hogy Kocsis Pál fajtáival (Gloria Hungariae, Irsai Olivér) a Don folyó környékétől Északra, 100 km-el tudták kiszélesíteni a szőlőtermesztés határát. Ez óriási jelentőségű volt. A II. világháború után a Glória Hungariae csemegeszőlő-fajta iránt igen megnőtt az érdeklődés. Az értékesített szaporítóanyag árbevételekből földterületet vásárolt, így lett 10 holdból 27 hold. Ezen a területen ismét szőlőt telepített. Ezt majd a szocializmus idején felajánlja az államnak, de mellé több évtizedes tapasztalatát és szakmai tudását is.

A szaporító anyagairól az első árjegyzéke 1920-ban jelent meg. A „Kocsis Pál szőlő- és oltványtelepe Katonatelepe” kiadványában reklámozza nem csak saját maga nemesített hibridjeit, hanem a Mathiász János által nemesített fajták szaporítóanyagát is. Árjegyzékein szereplő szöveg:

„IGEN TISZTELT VEVŐIM!

Szőlőtelepemen 30 éve foglalkozom azzal, hogy homoki talajra minden tekintetben kiváló szőlőfajtákat állítsak elő. Szőlőfajtáim a kecskeméti és budapesti szőlő- és gyümölcskiállításokon számtalan első díjat nyertek. Legutóbb az 1948. szeptemberi kecskeméti kiállításon a kiállítás nagydíját, a Földművelésügyi Miniszter arany oklevelét és Kecskemét város nagyezüst vándorszerlegét kapták meg kiállított szőlőfajtáim. Legújabb fajtáimból csak korlátozott számban tudok forgalomba hozni sima vesszőket. Ezekre a kiváló, legújabb fajtákra külön felhívom nagybecsű figyelmüket. Áraimat igen mérsékelten állapítottam meg,

hogy nagybecsű rendelésüket lehetővé tegyem. Régi és új vevőimnek legnagyobb sikerű telepítést kívánok és rendelésüket várom. Tisztelettel KOCSIS PÁL” (1942)

Saját fajtáiról rövid leírást és az „Eladási és szállítási feltételeket” közli:

1. Az FM előírása szerinti minőségben szállítom a gyökeres fás oltványokat.
2. A szállítás a megrendelő számlájára és veszélyére történik.
3. Az általam elfogadott és igazolt megrendelések vissza nem vonhatók.
4. A fajtatisztaságért a számla értékéig szavatossági nyilatkozattal együtt jótállást vállalok.
5. Felszólamlásokat csak az áru átvételétől számított 8 napon belül veszek figyelembe. A sérelmeket a legpontosabban kérem közölni. Utólag árengedményt semmiképpen sem adok.
6. Minden megrendelő a fenti feltételeket elfogadva teszi meg megrendelését.

E mellett ingyenes szaporítóanyaggal támogatta a szegényeket, a rászorulókat. A szaporítóanyagának legnagyobb részét házi kertek tulajdonosainak adta el. Móricz Zsigmond is vendége volt és neki is szállított vesszőket Leányfalura, a szőlőskertjének. A nagy tételeket exportálta Szovjetunióba, Ausztriába, Németországba, a tengeren túlra Kanadába.

A gyümölcsfák szaporításhoz is értett, amit Hankovszky Zsigmond híres kertésznél tanulta. Ő egy fába több fajtát is oltott. Ezeket számokkal különböztette meg. Ezekre a fákra mászott fel az ifjú Kocsis Pál és onnan szedte a szemző hajtásokat, amiket Ceglédre, az Ungváry faiskolának adta. Ungváry kertésze mindig gyalog vitte el Kecskemérről Ceglédre a frissen megszedett hajtásokat. Kocsis Pál saját kertjében gyümölcsfaiskolát is tartott, ahol a cseresznyék, szilvák, kajszik oltványait saját maga szemezte. Még ma is kérdés, hogy a kajszinak mi legyen az anyja ahhoz, hogy az hosszú életű legyen. Kajszik anyjának a *Myrabolan* helyett a vadbarackot és a kökényszilvát javasolta, mert azokra oltva a kajszik hosszú életű.

BORÁSZATA

Pincéjében kipróbálta az új és a termesztett fajták borait. Legjobban a Szemelt rizling borát szerette. Borai között büszkesége volt egyik évben a 19 Mall°-os Kadarka aszú bogyóiból készült bora, amit november elején szüretelt.

Pálinkafőzője is volt. Ott törkölyből főztek pálinkát. A cefremosléket a malacok kapták, a törkölyt fekáli trágyával keverve a szőlősorok közé hordták ki és a talajba bedolgozták.

KITÜNTETÉSEI

Kiállításain megismerték őt és fajtáit. Oklevelek, ezüst tárgyak. Az I.- és II. világháború között 40 kiállításon vett részt és közel 60 érem birtokosa lett.

1922-ben Budapesten a Nemzetközi Gyümölcs Kiállításon az első Bernáth János fajtájával vett részt. **I. díjat** nyert, s vele nemzeti és világhírű lett.

1948. szeptemberi Kecskeméti Szőlő- és gyümölcskiállításon a kiállítás **nagydíját**, a Földművelésügyi Miniszter **arany oklevelét** és Kecskemét város **nagyezüst vándorszerlegét** kapták meg a kiállított szőlőfajtái. Ezt a kiállítást maga Rákosi Mátyás nyitotta meg.

1954. december 6-án 70. születésnapjára kapta a **Munkaérdemrend arany** fokozatát. Ezután lelkesedve még 20 évig szeretett volna élni és dolgozni. Lelkesen folytatta is munkáját.

1958-ban Budapesten a Mezőgazdasági Kiállításon megkapta a **szőlőnemesítés első díját**.

1959. március 15-én a Magyar Népköztársaság Elnöki Tanácsától megkapta a **Kossuth-díj II.**

fokozatát „A szőlőnemesítés terén elért, nemzetközileg elismert eredményeiért, új csemegezőlő-fajták előállításáért”, ami 35.000 Ft pénzjutalommal járt.

1964. a Bécsi Nemzetközi Kertészeti Kiállításon a Gloria Hungariae fatája **aranyérm**et nyert és megkapta **Bécs város tiszteletdíját**.

1964. évi Budapesti Nemzetközi Kiállításon a Kocsis Irma bora **aranyérm**et kapott.

1966. A Kertészeti és Szőlészeti Főiskola (Budapest) neki ajándékozta az **Entz Ferenc emlékérm**et.

1966-ban a Magyarország Kormánya **kivételes nyugellátásban** részesítette, ami gondtalan öreg napokat biztosított számára.

ÉLETÉNEK ALKONYA

80 éves (1964-ben), amikor a második agyvérzése után azt mondta: 90 évig szeretnék élni és még hosszan dolgozni: „*sok az én dolgom, s mindezt nem a dicsőségért csinálom, hanem a hazámért.*” Nem tanult egyetemen, de különb volt, mint tucatnyi egyetemet végzett szőlész, aki az egyetemi diplomáján kívül nem sokat tudott felmutatni. Tudása előtt meghajoltak. Keze görcsös, öreg, duzzadt erekkel teli, szemöldöke bozontos. Sokat dolgozott betegen is. Igyekezett utódaink, tanítványainak átadni az ötven éves nemesítési gyakorlatából szerzett ismereteit. Tanítványai között említhető: Csizmazia D. József, már gyermekként 1926-ban ismerte meg Pali bácsit és nagy hatással volt rá. Később Bányai Antal és Fűri József egyetemisták gyakornoki idejüket töltötték nála, sokat tanultak tőle. Szegedi Sándor, Katonatelep vezetője fiatalon Kocsis Pál mellett szívta magába a szőlőnemesítés szeretetét. Ők azok, akik életükben Pali bácsiról, a humoros, mindig optimista nemesítőről nagyon sok történetet ismertek, meséltek. Sajnos közülük már senki sem él.

Miután 1950-ben államosították birtokát, egyesítették a már államnak átadott Mathiász szőlőteleppel, mindkettő telep a Szőlészeti és Borászati Kutató Intézet keretében működött tovább. Őt 1951-ben kulákká minősítették. Katonatelepen maradt, és felvették az Intézetbe tudományos segédmunkatársnak. 1951-1967 között intézeti dolgozó a hatgyermekes családapa, de közben méltánytalanul félre állították. Hamarosan, 1954-ben személyzeti és gazdasági nehézségek miatt elsőként neki mondtak fel az Intézetben, mivel betöltötte a 63. születési évét. Pár hónapig állás és nyugdíj nélkül maradt. Néhány hónap múlva megint visszakerült az Intézethez, de már nem segédkutatónak, hanem brigádvezetőnek. Bámulatos töretlenséggel és munkakedvvel felülkerekedett ezeken a nehézségeken, fittyet hányva az őt károsítókra. A dolgozókkal együtt versenyt metszett a szőlőben, ha kellett hajtásokat kötözött.

Egyre inkább öregedett, néha már ötödszörré mesélte ugyanazt munkatársainak. Boldog volt, ha kartársai, barátai felkeresték, akikkel beszélgetni tudott. Az egyre súlyosbodó betegsége lehangolta, mert már nem tudott tevékenyen dolgozni. Keze elnehezült, olykor megtámaszkodott remegő kezével.

Ekkor történt, hogy bekopogtatott Szegedi Sándorhoz így: „*öcsém facsiga, mit szólsz? nem jöttél át hozzám, mondom, felkereslek.*” Óvatosan megittak együtt egy kis Rizling bort. Aztán jött a Szőlészeti és Borászati Kutató Intézet három napos tanácskozása a meghívó Budapestre. Betegen is a 2. szélütés után, feltétlenül el akart menni a kartársakkal találkozni. Ő magát

nem érezte betegnek. Sőt nem három napot, hanem egy hetet tervezett feleségével, Ida névvel eltölteni a nagyvárosban. Február 15-én kezdődött a tanácskozás. Örömmel üdvözölték őt, de a kézfogásából érezni lehetett gyengeségét. Izzadságcseppek gyöngyöztek arcán. Egyik este vacsorán rosszul lett, elérte a harmadik agyvérzés. A Kútvölgyi szanatóriumban 9 napig küzdött életével, tovább nem bírta már és 1967. február 24-én 83 éves korában halt meg Budapesten a Kútvölgyi Szanatóriumban. Az Intézet és a Minisztérium gondoskodott holttestének hazaszállításáról. Halálát követően 9 nap múlva érkezett meg testével a halottaskocsi, de a sofőr nem tudta pontosan a címet, ezért Katonatelepen körbe járta az egész határt, a dűlőket, a szőlőket, mire régi házához talált. Talán azért is történt ez, hogy beteljesedjen mondása: „Meglátjátok, én holtamból is visszajárok, kedvelt szőlőim közél!” A Kecskeméti Köztemetőben díszsírhelyen nyugszik a Gazda szőlőjében 83 évig sáfárkodott szőlőnemesítő. Kocsis Pál Mathiász János kecskeméti homokbűvész nemesítő utódja így zárta életét: „Hogy én a homoki szőlészet apostola lettem, áldom érte sorsomat.”

Sok kincset, gazdag örökséget hagyott az utókorra, amit felelősséggel kell megőriznünk. Írások, magnótekerccsek, utcanevek, Budapesten a Mezőgazdasági Múzeum, Kecskeméten a Mezőgazdasági Szakiskola neve őrzi örökéletű gondolatait. Azt, hogy a művészet mennyit veszített, nem tudjuk, de azt igen, hogy a szőlészet nyert vele, a csodálatos nemesítővel.

Felhasznált irodalom

1. Agrármúltunk nagyjai. Kocsis Pál (1884-1967). Magyar Mezőgazdaság, 39. évf. 49.sz. 5.p.
2. Csepregi P., Zilai J. 1989. Szőlőfajta-ismeret és –használat. Mezőgazdasági Kiadó, Budapest (508) 308., 314., 323., 342.p.
3. Entz G., Genthon I., Szappanos J. 1961. Kecskemét. Műszaki Könyvkiadó, Budapest. (183) 71.p.
4. Geday G. (1984): Száz éve született Kocsis Pál. Honismeret. A Hazafias Népfront folyóirata. XII. évf. 6. sz. 16-18. p.
5. Geday G. 1984. 100 éve született Kocsis Pál. Hírlapkiadó vállalat. Budapest. 33.évf. 48.sz. 5.p.
6. Hajdu E. 2006. A homok hősei Mathiász János előtt és után. Borászati füzetek. Magyar Mezőgazdaság Kft., Budapest. XVI. évf. VI. sz. 4-6 p.
7. Harsányi E. szerk. 1985. Kocsis Pál. Kultúrportrék. Tudományos szemle, 1985. I. szám (31) 20-21.p.
8. Heltai N. 1984. Tisztelet az alkotó embereknek! Emlékezés Kocsis Pálra. Petőfi népe 1984. december 1. A Bács-Kiskun megyei Tanács VB Tud. Koord. Szakbizottság kiadványa.
9. Illés S. 1966. A kecskeméti óriás. Tükör. 1966. május 24. szám
10. Illés S. 1977): A homok óriása. Mezőgazdasági Könyvkiadó, Budapest. (186)
11. Ittész M. 2007. Hatvan éve lett Kecskemét díszpolgára Kodály Zoltán, válaszhatott volna más hazát is. Magyar Műzsa. III. 2007. november 29.
12. Kocsis P. 1958. Újabb szőlőfajták. Szőlészeti Kutató Intézet Évkönyve 1952-1957. (534) XI. facs.1. 327-333.p.
13. Kocsis Pál levele a Református Egyházhoz írt kérelme. 1893. KREL III/1 Ikt.ir. 1883 10/7. Református levéltár, Kecskemét. 1893. 10/7
14. Kozma P. 1985. Kocsis Pál életútja. A centenáriumi ünnepségen tartott előadása. Szőlőtermesztés és Borászat, Kecskemét. A Kertészeti Egyetem SZBKI. folyóirata. VII. évf. 1. sz. 1-7. p.
15. Muray G. 2003. A homoki szőlők apostola. Magyar Nemzet. Kultúra. 2003. október 10. Polgári napilap. LXVI. évf. 237. sz. 14.p.
16. özv. Kocsis Pálné. 1986. Ecsetvonások Kocsis Pál szőlőnemesítő portréjához. Kertészeti Egyetem,

Budapest.

17. Péterné Fehér M., Szabó T., Székelyné Kőrösi I. 1992. Kecskeméti életrajzi lexikon Kecskeméti lapok Kft. és a Kecskeméti Monográfia Szerkesztősége, Kecskemét. (260) 150.p.
18. Rapaics R. 1940. A magyar gyümölcs. Királyi Magyar Természettudományi Társulat, Budapest. (350) 190. 321.p.
19. Sümegi Gy. 1985. Festészet és szőlőnemesítés. Petőfi népe, az MSZMP Bács-Kiskun megyei Bizottságának napilapja. 1985. szeptember 30. 5. p.
20. Szegedi S. 1965. Afuz Ali és Olimpia. Képes újság. 9. p.
21. Székelyné Kőrösi I. 1984. 100 éve született Kocsis Pál szőlőnemesítő. Kecskeméti Szemle. 1984. december 26.
22. Tiba I. 1984. Kocsis Pálra emlékezve. „Kertész leszek” iskolaújság emlékszáma. Mezőgazdasági Szakképző Intézet, Kecskemét. Ünnepi kiadvány. 1-2. p.

Szerző

Hajdu Edit CSc, a Szőlészeti és Borászati Kutató Intézet nyugdíjas tudományos osztályvezetője. Kecskemét, Nyíri út 41. I.em.2. E-mail: hajduedit.m@gmail.com